МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ Г.С. СКОВОРОДИ
ПОЛТАВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ В.Г. КОРОЛЕНКА

Український мовно-літературний факультет імені Г.Ф. Квітки-Основ'яненка

Кафедра зарубіжної літератури та слов'янських мов

імені професора Михайла Гетманця

«Велике і вічне…»: Михайло Федосійович Гетманець

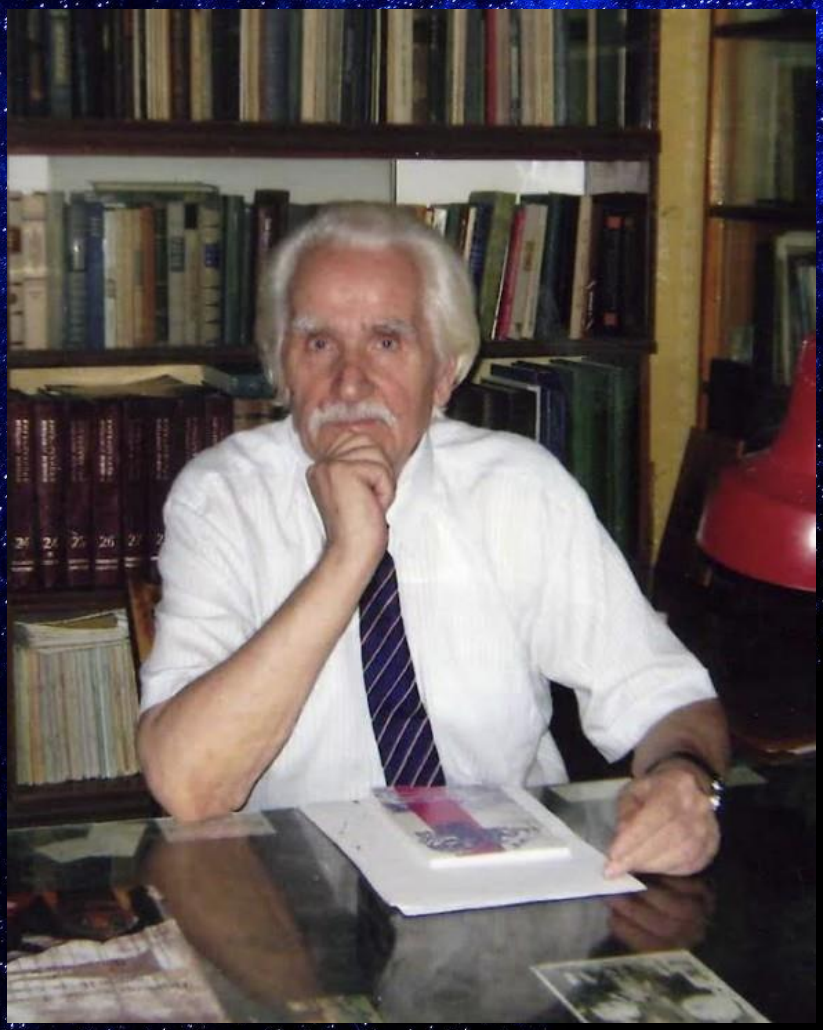

Тези доповідей

Всеукраїнської наукової конференції з міжнародною участю

(15-16 вересня 2023 року)

Istomina R. F.
HOW TO MOTIVATE STUDENTS? ……..49
Кайгородцева Б. О.
«ТЕМА МУЖИКА» В ЛІТЕРАТУРНІЙ КРИТИЦІ ХІХ СТОЛІТТЯ ……50
Кеба О. В.
МИХАЙЛО ГЕТМАНЕЦЬ І ІВАН ОГІЄНКО ЯК ДОСЛІДНИКИ
«СЛОВА О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»...…….53
Козлова А. Г.
ПРОБЛЕМИ ВИХОВАННЯ У ПОВІСТІ КРІСТІНЕ НЕСТЛІНҐЕР
«КОНРАД, АБО ДИТИНА З БЛЯШАНКИ»……..55
Конєва Т. М.
ФОРМУВАННЯ ЗДОРОВ`ЯЗБЕРЕЖУВАЛЬНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ
НА ЗАНЯТТЯХ ЗАРУБІЖНОЇ ЛІТЕРАТУРИ……..……58
Костікова І. І.
СЛОВО О М.Ф. ГЕТМАНЦЕ ЧЕРЕЗ «СЛОВО О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»...……62
Криворучко С. К.
ІДІОСТИЛЬ ІРВІНА УЕЛША: СПЕЦИФІКА ПОЕТИКИ ……..64
Лях Т. О.
ПРИРЕЧЕНІСТЬ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ МОДУС УКРАЇНСЬКОЇ
НОВЕЛИ КІНЦЯ ХХ – ПОЧАТКУ ХХІ СТОЛІТЬ ……..71
Маленко О. О.
СИМВОЛІКА НЕБА Й КОСМОСУ В «СЛОВІ О ПОЛКУ ІГОРЕВІМ»:
ОНОВЛЕННЯ ХУДОЖНЬОЇ СЕМАНТИКИ……....74
Мірошниченко А. Р.
ВИКОРИСТАННЯ ФЕНОМЕНОЛОГІЧНОГО ПІДХОДУ ПРИ АНАЛІЗІ
ЛІТЕРАТУРНИХ ТВОРІВ……...78
Мирошниченко М. П.
ЛІНГВІСТИЧНИЙ ПІДХІД ДО ФЕНОМЕНУ ІНТОНАЦІЇ: НЕОБХІДНІСТЬ
МІЖДИСЦИПЛІНАРНОГО ПІДХОДУ……80
Нестерович Ю. В.
ОЦІННИЙ КОМПОНЕНТ КОНЦЕПТУ «ЗРАДНИК» У ПОВІСТІ
БОГДАНА ЛЕПКОГО «КРУТІЖ» ……82
Нікіфорова С. М.
НЕВЛАСНЕ-ПРЯМА МОВА В РОМАНІ В.К. ВИННИЧЕНКА «СОНЯЧНА
МАШИНА» ……...85
Ніколенко О. М.
ОБРАЗИ УКРАЇНИ ТА УКРАЇНЦІВ У ПОВІСТІ М. ГОГОЛЯ
«ТАРАС БУЛЬБА» (ПЕРША РЕДАКЦІЯ 1835 РОКУ) ……..88
Panchenko O. I.
PECULIARITIES OF TRANSLATING *SLOVO PRO POLK IHORIV*
INTO ENGLISH ……90
Потніцева Т. М.
ГОЛОСИ ВІЙНИ («ЕПІТАФІЇ ВІЙНИ» Р. КІПЛІНГА) …….....92
Приходько В. С., Божко Ю. О.
ТЕМА ВІЙНИ В РОМАНАХ РОБЕРА МЕРЛЯ ……...……95

минулого, щоб потім повернутися до нас визнанням спорідненості національної культури природному світові саме сьогодні, коли точиться російсько-українська війна. Сьогодні саме «Слово» звучить інакше, йому потрібна нова значущість, бо голос невідомого автора, закладений у «Слові», звертається до нових наступних поколінь.

Наприкінці XX століття М.Ф. Гетманець писав про те, що властиво душі людини, внутрішньому світові сучасних йому людей, про прагнення до добра і правди. Варто нагадати, що для М.Ф. Гетманця було характерне ставлення до життя як до процесу, що віддзеркалює вольові зусилля людини, яка ніколи не залишається осторонь подій, але прагне уловити їх сенс, їхнє місце в тому, що зветься життям.

Сьогодні війна з рашистами, їхніми крадіжками наших культурних, літературних, мовних та мистецьких цінностей обов'язує нас по-новому розглядати наші літературно-художні та краєзнавчі пам'ятки, які ми повинні повсякденно захищати від окупантів. Так відбувається переосмислення гіркого досвіду перших місяців війни, що обпалює душу. Національні надбання стають справжньою основою нашого українського опору і вселяють віру в українську перемогу над ворогом.

Зараз, коли точиться жорстока війна з рашистами, на мій погляд, процес національного відродження ставить перед гуманітарними науками нові важливі завдання. Геніальний літературний твір епохи Київської Русі «Слово о полку Ігоревім» має вивчатися і досліджуватися для нових оцінок з подальшими результатами досліджень у XXI столітті.

ІДІОСТИЛЬ ІРВІНА УЕЛША: СПЕЦИФІКА ПОЕТИКИ

Криворучко С.К. (Харків, Україна)

https://orcid.org/0000-0002-1123-9258

У романі "*Filth*" І. Уелш використовує нецензурні слова в художній тканині твору, які є певною ознакою його ідіостилю. Важливо простежити,

як саме ці нецензурні слова впливають на стилістику, що вони привносять, навіщо письменник це робить, що це дає?

Якоюсь мірою використання нецензурних слів дозволяє наблизити твір до «реальності» певних соціальних прошарків межі XX-XXI ст. Якщо використовувати термінологію еко-феміністичної критики, яка впроваджує ідеї етики піклування й комунікації в дискурсі екологічної політики та соціальної екології, то використання нецензурних висловлювань є «нечистим» / «не екологічним», отже, хворобливим. Якщо ми інтерпретуємо мову як мислення, а мовлення як включення індивіда в свідоме та підсвідоме, за Ж. Лаканом (Lacan, 1982), то нецензурні слова розкривають його «нездоровий» кут зору, є ознаками ментальної хвороби / хворобливого сприйняття довкілля. Нецензурні слова є амбівалентними. Наприклад, вислів у романі “When I alight a jakey holds out a hopeful grubby hand. I shake it and tell the cunt that Jesus loves him” (Welsh, 2013, p. 14) (Коли я виходжу, джекі простягає сповнену надії брудну руку. Я трясу його і кажу покидьку, що Ісус любить його) *Переклад тут і далі Криворучко С.К.* У цій цитаті ведеться про жалюгідне життя жебрака, який просить милостиню, та не викликає співчуття у Робертсона. Поліцейський зверхньо і зухвало до нього ставиться, іронізує над його «вірою» у допомогу «ближнього». Щоб це загострити, письменник використовує слово “cunt” – нецензурне визначення жіночих геніталій по відношенню до чоловіка. Амбівалентність виявляється в подвійному кодуванні з протилежним глибинним філософським сенсом. 1) Агресивний посил жебраку: ти – “cunt” (жіночі геніталії). 2) Глибинний філософський амбівалентний посил: ти – брудний і неуспішний, на самому дні спільноти… я бажаю тобі, щоб ти долучився до “cunt” (жіночих геніталій), отримав сексуальну насолоду, через цю насолоду піднісся, очистився й у новому вигляді повернувся в цей світ.

«Не екологічність» цього меседжу виявляється в формальній брудній емоційній забарвленості, в агресивній енергетиці, яку потрібно ментально трансформувати у процесі «очищення» – сексуального задоволення (якого, до речі, у жебрака немає і, скоріше за все, не буде, навіть після «подаяння», яке він отримав від поліцейського замість грошей). Перше християнське читацьке «прочитання» – Робертсон пожалів

грошей для жебрака. А насправді він віддав йому значно більше ніж гроші – своє агресивне побажання отримати сексуальну насолоду, якої у Робертсона немає і про яку він весь час думає. Саме це «бажання» і реалізується у використанні нецензурного слова “cunt” (жіночі геніталії), яких немає в житті поліцейського, це і є його «нестачею» на підсвідомому рівні: “but I can’t hear a fuckin word of it cause the blonde piece is standing in a light” (Welsh, 2013, p. 25) (але я не чую жодного грьобаного слова, тому що блондинка стоїть у світлі).

Найактивніша вікова фаза в житті людини для вживання нецензурних слів – це підлітковий період, процес статевого становлення, в якому (у цивілізації XXI ст.) індивід має це «бажання» і відчуває «нестачу» від нездійсненності своїх мрій. Те, що Робертсон активно використовує нецензурні слова, свідчить про його інфантильність, підлітковість, він так і не подорослішав як чоловік. З іншого боку, використання нецензурних слів пов’язано з «брудним» / «не екологічним» мисленням, яке руйнує характер Робертсона на духовному, інтелектуальному і, як наслідок, фізичному рівні, оскільки підсилюється ще й алкоголем і наркотиками в картині світу роману “*Filth*”. У культурі Британії цей тип поведінки визначається як асоціальний. Парадоксом є те, що поліцейський, який за фахом має налагоджувати соціальні зв’язки, насправді є прикладом асоціальних вчинків, де нецензурні слова виступають як знак / код: цей індивід не вписується в канон спільноти.

Використання нецензурних слів Робертсоном у романі свідчить про наявність супроводжуючих це висловлювання психологічних і соціальних факторів: схильність до алкоголю, схильність до наркотиків, конфліктна поведінка. Ці фактори є знаками соціальної неуспішності героя. У площині соціальної екології еко-фемінізму успішним є індивід, який задоволений сьогоденням і має стратегію і прагнення для майбутнього становлення. Робертсон незадоволений сьогоденням, але при цьому має прагнення і стратегію для майбуття. Він хоче отримати посаду інспектора, щоб його дружина до нього повернулася. І тут письменник загострює психологічний конфлікт роману: адекватність героя очікуванням спільноти, в якій він існує. Ненормативна лексика допомагає письменнику визначити героя як неадекватного та ментально хворобливого.

І. Уелш вводить нецензурні слова в твір, щоб окреслити хворобливе свідоме і підсвідоме героя, який працює в поліції. Нецензурні слова Робертсона розкривають його як представника контркультури (конфлікт англійське / шотландське; герой відчуває себе обкраденим, несправедливо поставленим на другорядну нижчевартісну позицію англійцями, які привласнили собі культуру його пращурів).

Як оточення ставиться до вживання «іншим» нецензурних слів. Індивід, який вживає нецензурні слова, вважається спільнотою невихованим і неприємним, але на початку XXI ст. люди не наважуються робити зауваження тому, хто спричиняє їм дискомфорт і створює навколо соціальну «не екологічну» атмосферу своїм вербальним «забрудненням». Тут культура слабкіша поруч із акультурою, так само, як давні греки програли варварам римлянам. Використання нецензурних слів у ліфті університету є наслідками демократичних процесів XX ст., які дозволили «харі непереможеного хама» (М. Хвильовий) увійти в аудиторії.

Отже, може скластися помилкове враження, що простежується толерантне ставлення до інвективної лексики. Насправді, це не зовсім так. Інтелектуал внаслідок своєї культури просто соромиться зробити «зауваження», щоб не створювати конфліктну ситуацію. Що відчуває читач, коли автор пропонує йому нецензурну лексику? Ми, наприклад, намагаємося знайти якийсь прихований сенс, щоб уловити цей меседж від письменника. Хоча, на нашу думку, у цьому тексті автор висловлює неповагу до читача.

Конкретно, І. Уелш… На якого читача він орієнтується, коли використовує нецензурні слова в своїх романах. Точно не на читача, який використовує ці слова в побуті. Тому що для нього це гра в «простоту», в «демократію». А «простий» читач «просто» не стане читати завуальовано-інтелектуальні тексти І. Уелша, тому що вони для нього надто «складні» і незрозумілі. Отже, письменник орієнтується на інтелектуала з дуже широкими поглядами, який зможе розгледіти в «огидному» суть.

І ця суть – біль і страждання, нереалізованість, невизнаність, неуспіх героя, який є загальновизнаним спільнотою.

Зниження критики в спільноті є певним дозволом на використання нецензурних слів і впровадження нецензурного мовлення, отже, нецензурного мислення.

Нецензурне мовлення, окрім нецензурних слів, є реалізацією вербальної агресії. Функція нецензурних слів, як зауважує І. Кочан (Кочан, 2008), є способом зняття стресу, розслабленням, що дозволяє знизити емоційне напруження. Отже, нецензурні слова – це вихід із емоційної напруги.

Окрім глибинних рівнів підсвідомого, яке прояснює формування нецензурної комунікації, створилася низька «культура», в якій ці вирази є звичкою, шкідливою навичкою повсякденного спілкування. Саме цей пласт також простежується в художному образі роману І. Уелша. Є цитати в романі, де можна простежити «автоматизм» у залученні нецензурних слів, який дозволяє передати картину світу: вживання алкоголю, наркотиків, відкриті сексуальні зв'язки, що властиві певним професійним і соціальним прошаркам.

На засадах психолінгвістики потрібно проаналізувати висловлювання героя Робертсона.

Висловлювання героя

"Stress. That figures. The fuckin job. Toal's caused this! He's fucked Busby and he thinks he'll fuck me. Wrong!" (Welsh, 2013, p. 28-29). (Стрес. Це цифри. Трахана робота. Тол накоїв це! Він трахнув Басбі і думає, що трахне мене. Неправильно!)
є його реакцією на стимул – кадрові зміни на роботі. У сприйнятті читача виникає асоціативний зв'язок між стимулом та реакцією. Читач усвідомлює, що зображено проведення нарад, замість виконання дійсно важливих речей: допитів підозрюваних, ведення слідства. Замість цих важливих робочих процесів здійснюється імітація продуктивної фахової діяльності, яка призначена для того, щоб зламати старий порядок та встановити нові «правила» відповідно сучасним вимогам вищих інстанцій. Робертсон відчуває себе слабким на цій нараді, тому що у нього немає університетської освіти. Його професійний досвід поступається перед дипломом людини без досвіду.

Необхідно здійснити деграматизацію висловлювання Робертсона у внутрішньому монолозі (розмова з самим собою) та виокремити: 1) стимул, 2) реакцію, 3) зв'язок стимула та реакції.

1) стимул:

– Stress. That figures. (Стрес. Це цифри.);

2) реакція:

– The fuckin job. Toal's caused this! He's fucked Busby and he thinks he'll fuck me. (Трахана робота. Тол накоїв це! Він трахнув Басбі і думає, що трахне мене.);

3) зв'язок стимула та реакції:

– Wrong! (Неправильно!).

Деграматизація висловлювання Робертсона дозволила перевести цілісність художнього тексту в систему асоціативних зв'язків. Делініаризація фрагментів стимула, реакції та зв'язку стимула й реакції розділила гіпертекстові одиниці, які можуть існувати відокремлено, самостійно, для кращого розуміння «послання» автора до читача.

Стимул (Stress. That figures.) демонструє, що Робертсон перебуває в зовні некомфортних умовах, які впливають на його самовідчуття. Герой залежить від обставин, які йому не подобаються.

Реакція (The fuckin job. Toal's caused this! He's fucked Busby and he thinks he'll fuck me.) героя свідчить, що він намагається подолати ситуацію, яка йому не подобається, за допомогою нецензурних слів на підсвідомому рівні, що розкривають його істинне ставлення до процесів, у яких він вимушений перебувати. Нецензурні слова не різноманітні. Це одно нецензурне слово в різних граматичних формах – дієприслівник, дієслово минулого часу, дієслово майбутнього часу поруч із іменниками та займенником. Отже, нецензурне слово в цьому випадку означає «дію». Те, чого герой не робить у сюжеті. Зовні він не опирається, неприйняття є лише внутрішнім, за допомогою нецензурних слів внутрішнього монологу, який не чує ніхто з героїв твору. Отже ці нецензурні слова адресовані лише читачеві. Письменник звертається до читача за допомогою нецензурних слів, так він хоче зачепити читача, скривдити його смак інтелектуала, щоб показати неадекватність офіційних правових систем, які представляє в тексті головний герой. До речі, окрім нього, ніхто з інших героїв не використовує нецензурні слова.

Зв'язок стимула та реакції (Wrong!) доводить, що все дуже погано, все неправильно. І соціальна система, яка зображена в романі, і герой, який її

представляє. Так, крізь онтологічні давні підсвідомі алюзії, письменник пояснює читачу: світ, якому він довіряє (поліція), його обманює (завжди, скрізь, усі).

Ми виявили психолінгвістичне поле дискомфорту, невпевненості, «другорядності» героя по відношенню до «інших», що впливають на поетику. Ми визначили у характері героя відсутність власної свободи, абсолютну залежність від інших, незважаючи на його прагнення мати «владу». Аналіз висловлювань героя з залученням нецензурної одноманітної лексики дозволив нам краще зрозуміти психологію невпевненого в собі полісмена, якого держава наділила правом здійснювати «захист» для інших. Розуміння ходу думки поліцейського в захищеній соціальній країні Великій Британії буде корисним як «чужий досвід» для інших, щоб уникнути «надії» на очікування справедливості з боку правоохоронних інститутів та представників влади.

Встановлено, що внутрішня структура висловлювань Робертсона має асоціативні поля болю, слабкості, покинутості, що розкладаються на психолінгвістичні категорії – стимул, реакція, зв’язок стимула та реакції.

Виокремлено сукупність мовленнєвих подій та ситуацій на лексичному та синтаксичному (членування речень за семантикою висловлювань) рівнях, простежено авторську модель способу реалізації стану «невпевненого» в собі Робертсона як «другорядного» шотландця по відношенню до «вищої» англійської нав’язаної культури. Досліджено психологію мови Робертсона в залученні нецензурних слів, які розподілено за лексичним принципом на синтаксичні синтагми (стимул, реакція, зв’язок стимула та реакції). Проінтерпретовано зв’язки між словами з точки зору індивідуальної пам’яті та сприйняття Робертсона. Встановлено нюанси у спілкуванні Робертсона з оточуючими, що дозволило визначити характер комунікації як неможливий.

Виокремлення текстових асоціативних полів дозволило глибше відчути емоційність мови І. Уелша.

REFERENCES

Kochan, I. (2008). *Linhvistychnyi analiz tekstu: navchalnyi posibnyk* [Linguistic text analysis: a tutorial]. Kyiv: Znannia, 423 p. [in Ukrainian].

Kryvoruchko, S. (2023). The Phenomenon of Power: Irvine Welsh Filth. *Astraea*, 4(1), pp. 48–65. doi: https://doi.org/10.34142/astraea.2023.4.1.03 [in Ukrainian].

Lacan, J. (1982). *Desire and the interhretation of desire in Hamlet. Literature and Psychoanalysis – The Question of Reading*. Shoshana: Johns Hopkins University Press. pp. 11–52 [in USA].

Welsh, I. (2013). *Filth.* USA: Random House. 416 p. Available at: https://readli.net/filth/ [in USA].

Wright, E. (1998). *Psychoanalytic Criticism: Theory in Practice*. Maiden: Polity Press [in UK].

ПРИРЕЧЕНІСТЬ ЯК ЕКЗИСТЕНЦІЙНИЙ МОДУС УКРАЇНСЬКОЇ НОВЕЛИ КІНЦЯ XX – ПОЧАТКУ XXI СТОЛІТЬ

Лях Т.О. (Ужгород, Україна)

https://orcid.org/0000-0002-7913-3468

Соціокультурні, політичні, економічні трансформації кінця XX – початку XXI століть в Україні та у світі призвели до екзистенційної кризи в людському бутті, яку в українській новелі означеного періоду на онтологічному рівні маркують модуси тривоги, страху, приреченості, відчаю.

Абсурдність людського буття, уявлення про світ, у якому панують хаос і невизначеність, чи не вперше і найбільш ґрунтовно осмислює А. Камю («Міф про Сізіфа» (1942), «Бунтівна людина» (1951)). У філософії абсурду, проголошеній А. Камю, чільне місце відводиться образу Сізіфа. Філософ акцентує на миті, коли Сізіф спускається до каменю, що скотився, усвідомлює марність своїх зусиль, однак приймає свої муки і *«вивищується над своєю долею»* (Kamiu, 1942, p. 104). Так Камю утверджує віру людини у спроможність панувати над власною долею, попри трагізм власного буття, кинути виклик неминучому, прийнявши його. Тому в рецепції А. Камю Сізіф *«усвідомлює себе ґаздою своїх днів. <…> Сізіф у вічному русі. Камінь продовжує котитися»* (Kamiu, 1942, p. 106).